

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

בכותרתו של ספר חבקוק אין כל מידע על זהותו ועל זמנו של הנביא. עם זאת, במהלך הספר מתוארת עליית הכשדים, ומכאן שהנבואה מתייחסת לתקופת עליית האימפריה הבבלית החדשה, בשליש האחרון של המאה השביעית לפני הספירה. הבעיה המרכזית העולה מן הספר היא בעיית הגמול - צדיק ורע לו רשע וטוב לו, המתעוררת מעליית מלכות הבבלים המתוארת כמלכות רשע המשעבדת וחומסת עמים רבים. אלא שבשונה מירמיהו בן דורו שהתמודד עם הקושי במישור הפרטי והאישי, חבקוק מעביר את השאלה מהמישור הפרטי אל המישור האוניברסלי.

פרק א'

פרק א' פותח בתלונה חריפה של הנביא כלפי ה' על עיוות הצדק והמשפט בעולם [ב-ד]. בהמשך חבקוק מתאר את עליית הכשדים [ה-יא], המהווים את התגלמות הרשע שתואר בכלליות בחלק הראשון. תלונת הנביא מחריפה בחלק השלישי, ובו הוא מתאר את סדר העולם תחת שלטון הרשע הכשדי [יב-יז].

1.

בחלקו השני של הפרק מתוארת עלייתו המתמיהה והמאיימת של הגוי הכשדי - עמדו של שני המאפיינים העיקריים של הכשדים השוזרים את הפסוקים. בחנו את הדימויים המגוונים המופיעים בקטע וחיטבו כיצד הם תורמים לאפיונים אלה? חשבו מהו הקשר בין שילובם של שני המאפיינים לתוצאה החמורה המופיעה בחתימת התיאור [יא].

2.

שאלת מעמדו ויסודו של המשפט שוזרים את הפרק כולו:

א | בתלונה הראשונה [ד] זועק הנביא על עיוות הצדק והמשפט בעולם, בתגובת ה' המתארת את התפשטות הכשדים והתעצמותם מופיע מושג המשפט גם כן - מהו בסיסו של המשפט בפסוק ז, וכיצד הוא משתלב בתיאורו של הגוי הכשדי?

ב | למה מתייחס ה'משפט' בחלק השלישי [יב]? התייחסו לניגוד בין המשפט בפסוק יב לבין המשפט בפסוק יא. לשונות ראייה והבטה מופיעים בתחילת כל חלק [ג, ה, יג]: במה שונה וחמורה יותר הראייה וההבטה שבחלק השלישי?

3.

החלק השלישי מדמה את התנהלותו של העולם תחת שלטון הכשדים לעולמם של דגי הים [יג-יז]:
כיצד תורם דימוי העולם האנושי לעולמם של הדגים להבנת המצב המעוות [יד-טן]? כיוון נוסף להבנת הדימוי מופיע בתלמוד הבבלי:
'מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו בולע את חבירו. והיינו דתנן, רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו'. [בבלי עבודה זרה ד, א]

פרק ב'

לאחר התלונה והזעקה החריפה והמפורטת בפרק א' מצפה חבקוק לתשובת ה' לדבריו [א], ונענה בפסוקים ב-ד. מפסוק ה ואילך מופיעה סדרה של חמש קינות קצרות על מפלת הכשדים, ובייחוד מלכם הרשע, הפותחות במילה 'הוי'.

1.

ה' מצוה את הנביא לכתוב את ה'חזון' על לוחות. נעמוד על שלושה מאפיינים של החזון:

א | אופי הכתיבה [ב] - מדוע מצטווה חבקוק לכתוב ולבאר על לוחות? בדומה לתיאור הכתיבה בדברים כ"ז, ח. ולעומת שני תיאורים אלו ראו את ההוראה על כתיבת הקץ לדניאל [י"ב, ד].

ב | לכתובת הלוחות מצורפת הוראה בפסוק ג, דברי הנביא הללו הם הבסיס לניסוח של אחד מעיקרי האמונה - 'אני מאמין בביאת המשיח... ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו...! להבנתם ראו את דברי הגמרא:
'מאי ויפח לקץ ולא יכזב' - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: **תיפח** עצמן של מחשבי קיצין, שהיו אומרים: כיון שהגיע את הקץ ולא בא - שוב אינו בא. אלא חכה לו, שנאמר 'אם יתמהמה חכה לו'. שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה - תלמוד לומר 'ולכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם'. וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה, מי מעכב? - מדת הדין מעכבת, וכי מאחר שמדת הדין מעכבת, אנו למה מחכין? - לקבל שכה, שנאמר 'אשרי כל חוכי לו'. [בבלי סנהדרין צז, ב]

ג | 'הִנֵּה עֹפֶלָה לֹא יִשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצָדִיק בְּאַמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה' [ד]
הפסוק המרכזי בחזון מנגיד בין הרשע ובין הצדיק: מהו ההבדל היסודי ביניהם ובמה הוא משיב על טענתו של חבקוק? [היעזרו בפירושו של ש' אחיטוב לפסוק: 'הרשע הנה עולפה (נחלשה) נפשו, משום שנפשו אשר בו, בקרבו, אינו ישרה... אבל צדיק על ידי אמונתו יחיה. אמונה היא יציבות אמת ומשפט']. בהמשך הפרק מפורט גורלו של הרשע כיצד חמשת הקינות מפתחות את העיקרון שנקבע בפסוק ד?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

פרק ג'

פרק ג' הוא מזמור תפילה - 'תפילה לחבקוק הנביא על שגיונות'. פרקים א-ב הינם אוניברסאליים ואילו פרק ג' מתייחס בחלקו לישראל. המזמור פותח בתיאור התגלות ה' בהר סיני בעת מתן תורה [ג], ועובר לתיאור התגלות ה' ולישועת ישראל בים [ח-טן].

1.

פתיחת הפרק כוללת ביטויים המקבילים לכמה מהתיאורים בפרק א':

פרק א'	פרק ג'
עַד אָנָּה ה' שְׁוַעַתִּי וְלֹא תִשָּׁמַע [ב]	ה' שְׁמַעְתִּי שְׁמַעַךְ יִרְאַתִּי [ב]
כִּי פֶעַל פֶּעַל בְּיַמֵּיכֶם לֹא תִאֲמִינוּ כִּי יִסְפָּר [ה]	ה' פֶּעַלְךָ בְּקִרְבֵּי שָׁנִים חִיֶּהוּ [ב]
כָּלֵה לְחֶמֶס יָבֹא [ט]	אֶלֹהֵי מִתְיַמָּן יָבֹא [ג]
אֲזַעֲקֶךָ אֱלֹהֵי חֶמֶס וְלֹא תוֹשִׁיעַ [ב]	יִצְאֶת לִישַׁע עִמָּךָ לִישַׁע אֶת-מְלֻשִׁיחֶךָ [יג]

מה היחס בין שני הפרקים לאור הקבלות אלה? התמקדו בהבדל שבין תיאור הכשדים ומגמתם, לבין תיאור ביאת ה' ומטרתו [השוו לדברים ל"ג, ב, וראו את דברי רבי יוסף קספי: 'והתחיל ביותר נכבד שעשה לנו, והוא נתינת התורה על הראותו לנו במעמד הנכבד, מעמד הר סיני'].

הרחבה - ייחודה של בעיית הצדק בספר חבקוק [י' קויפמן, תולדות האמונה הישראלית]

חבקוק הוא נביאה של תקופת המעבר. של שעת חילופי המלכויות אשור-בבל. אפשר לומר שמשא חבקוק פותח את התקופה הכשדית. חבקוק מביע את החרדה והתמהון של הדור למראה עלייתה של מלכות אלילית חדשה במקום המלכות שהתמוטטה זה עתה (אשור). הנביא רואה בכשדים רק דמות אחת: גוי רשע, שודד אלילי. וזהו יסוד שוועתו לאלהים. דמות זו הובלטה כאן בבירור. אין זה רק תיאור של עם נורא וגיבור, אלא התיאור בא להבליט את הרשע: הגוי ההולך לרשת משכנות לא לו, 'כלה לחמס יבוא'. ובייחוד - הצלחתו מגבירה בו את הרהב האילי [פס' יא]. בכל פרק א אין שום זכר לשעבוד יהודה, אמנם אין ספק שחבקוק חרד גם וביחוד לגורל עמו, אבל הוא מכליל במשא זה את גורל עמו בגורל העמים. הוא מתלונן על קימת המלכות החדשה לא מפני שהוא חושב את ישראל לעם צדיק ונקי מחטא, אלא מפני שהוא חושב את כל העמים לצדיקים מן השודד הכשדי.

ספר חבקוק הוא הספר היחידי במקרא החוקר בשאלה החכמתית של הצלחת הרשע בספירה ההיסטורית: מפני מה שולטים עמים עריצים בעולם?

... הרשע של ספרות החכמה כופר באלהים. הוא אומר בלבו 'אין אלהים'. ואילו שיא חרדתו של חבקוק הוא שהשודד האילי תולה את כוחו באלהיו. הצלחת הגוי העריץ החדש מגבירה את האמונה האילילית. ועם זה חבקוק מנסה להתמודד.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

חבקוק א-ג

ביאורי מילים:

פרק א'

- [ז] **כִּי רָשַׁע מִכְתִּיר אֶת הַצְּדִיק עַל כֵּן יֵצֵא מִשְׁפָּט מֵעֵקֶל:** המציאות שבה הרשע מתפתל ומקיף את הצדיק (מטיל עליו מצור), מביאה לכך שהמשפט הופך להיות מפותל ולא ישר בדמות הרשע.
- [ז] **מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא:** הוא מקור המשפט והדין מחמת עוצמתו ואימתו המוטלת על סביבותיו.
- [יא] **אֲזַ חֲלַף רוּחַ וַיַּעֲבֹר וְאֲשֵׁם זֹ כָחוּ לְאֱלֹהֵינוּ:** לאחר הכיבושים המהירים שלו הוא מייחס את הצלחותיו וכוחו לאליליו ולא לה'. פירוש אחר: הוא הופך את כוחו לאלוהיו.
- [יב] **הֲלוֹא אַתָּה מְקַדֵּם יְקוֹק אֱלֹהֵי קִדְשֵׁי לֹא נְמוֹת:** בניגוד למחשבת הכשדים, מפרט הנביא את תכונות ה': קדמון, קדוש, נצחי ולא ימות לעולם [נמות' הוא תיקון סופרים מפני הכבוד].
- [יד] **הַעַל כֵּן יִרִיק חֲרָמוֹ וְתַמִּיד לְהַרְגַּ גּוֹיִם לֹא יַחְמוּל:** כיוון שהצליח במעשיו, הוא ימשיך ללכוד ולהרוג גוים.

פרק ב'

- [ה] **וְאִף כִּי הֵינִי בּוֹגֵד גְּבֵר יְהִיר וְלֹא יִנְוֶה:** הגבר היהיר והרשע לא ישרה בשלוח בנהו, כשם שהיין בוגד בשותהו.
- [ו] **הוּי הַמְרֻבָּה לֹא לוֹ עַד מְתִי וּמִכְבִּיד עָלָיו עֲבָטִיט:** הכשדים מתוארים כמלווים בריבית המרבים רכושם מעושק הלווים, ונוטלים מהם משכונות.
- [ז] **יַעֲצֵת בִּשְׂת לְבִיתְךָ קִצּוֹת עַמִּים רַבִּים וְחוֹטֵא נַפְשֶׁךָ:** עצתו של הרשע להנצל במרומי קינו לא תצלח, והוא שקצץ גויים רבים חטא בזה לנפשו.
- [יא] **כִּי אָכֵן מְקִיר תִּזְעַק וְכַפִּיִס מַעַץ יַעֲנֶנָּה:** העוולות שעשה זועקות מן הקירות שנבנו בעושק.
- [טו] **הוּי מִשְׁקָה רַעְהוּ מִסַּפַּח חֲמַתְךָ וְאִף שִׁכָר לְמַעַן הַבֵּיט עַל מְעוֹרֵיהֶם:** הנביא מאשים את הכשדים בהשקיית העמים ביין כדי לשכרם ולהביט בערוותם, בדומה לסיפור השתכרותו של נח.
- [טז] **שְׁבַעַת קִלּוֹן מִכְבוֹד שְׁתֵּה גַם אַתָּה וְהַעֲרַל תִּסּוֹב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין יְקוֹק וְקִיקְלוֹן עַל כְּבוֹדְךָ:** הוא יענש מידה כנגד מידה וישבע קלון במקום כבוד. הוא ישתה את יין התרעלה, והקיא יכסה בחרפה את כבודו.

פרק ג'

- [ז] **וַיִּנְגַה כְּאוֹר תְּהִיָּה קִרְנִים מִיָּדוֹ לוֹ וְשֵׁם חֲבִינִן עָזָה:** בדומה לתיאורי ההתגלות של יחזקאל, מתואר ה' כאן כמי שקרני הנוגה והאור מקיפים אותו, וזוהרם מסתיר אותו.
- [ו] **עֲמַד וַיִּמָּדֵד אֶרֶץ רְאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם:** עמידת ה' מביאה לזעזוע הארץ ולהקפצת העמים שעליה. פירוש אחר: הוא מדד במבטו את הארץ ותר אחרי הגוים שעליה.
- [יד] **נִקְבְּתָ בְּמַטְיֹו רֹאשׁ פְּרָזוֹ יִסְעֵרוּ לְהַפְיִצְנִי עַל־יַצְתֶּם כָּמוֹ-לֶאֱכָל עֵנִי בְּמִסְתָּר:** פסוק קשה. כנראה הוא מתאר את מלחמתו של ה' באויב הרשע, השמח על אכילת עני בסתר.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555